

PETRA KELEMEN

**PROFITIVANJE POJMA SELEKTIVNE TRADICIJE NA
PRIMJERU UDRUGE ČUVARICE OGNJIŠTA KRASNO**

Petra Kelemen
Gabrijele Horvat 1
HR 42000 Varaždin

UDK: 39:061.2(497.5 Krasno)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2005-12-09

U članku se, slijedeći pojam selektivne tradicije Raymonda Williamsa, analiziraju elementi koje udruga *Čuvarice ognjišta Krasno* izabire iz nasljeđa lokalne zajednice. Također, promatra se mjesto Udruge u životu zajednice, smjernice njezina djelovanja te značenje koje joj pridaju stanovnici Krasna, kako članovi Udruge, tako i oni koji nisu izravno uključeni u njezin rad.

Uvod

"Tradicijska, bilo u širem smislu kao ukupna kultura, ili u užemu kao folklorne pojave, prema današnjemu je shvaćanju prije svega suvremena konstrukcija projicirana u prošlost da bi se tumačila sadašnjost. Svaka se zajednica, naime, služi svojom prošlošću jer u njoj može naći opravdanje svojega postojanja u sadašnjosti. Iz svojega ukupnog povijesnog nasljeđa ona će izabrati one elemente koji u određenome trenutku odgovaraju njezinim interesima i vrednotama u sadašnjosti."¹ Ovaj kratki ulomak iz teksta etnologinje Jasne Čapo Žmegač ocrtava put kojim želi poći ovaj tekst. Analizirajući elemente koje je konkretna zajednica, odnosno dio te zajednice odabrao iz "ukupnog povijesnog nasljeđa", pokušat ću prikazati kakvo je

¹ J. ČAPO ŽMEGAČ, 1998, 17.

postojanje (tog dijela) zajednice u sadašnjosti te koje veze s prošlošću ta sadašnjost njeguje, naglašava, na neki način čak i hiperbolizira, podajući im značaj poveznice s onim što se smatra vrijednim, tradicijskim, izvornim.

U toj analizi elementi koje zajednica bira iz svojeg nasljeđa, prema terminu koji Raymond Williams uvodi u svom tekstu *The Analysis of Culture*,² tvore kulturu selektivne tradicije.³ Autor, naime, pod tim pojmom podrazumijeva jednu od triju razina kulture, razlikujući je od življene kulture pojedinog vremena i prostora te od zabilježene kulture. Pritom je življena kultura dostupna samo onima koji su živjeli u određenom vremenu i na određenom prostoru, dok je zabilježena kultura, obuhvaćajući, kako Williams kaže, od umjetnosti do najsvakodnevnijih činjenica, zapravo kultura nekog razdoblja. Kultura selektivne tradicije funkcionira kao poveznica ovih dviju razina. Selekcija prema Williamsu počinje već tijekom samoga razdoblja, a njezin je najmanje prihvatljiv učinak odbacivanje značajnog broja područja nekoć življene kulture.⁴

Slijedeći značajke koje je Williams pridružio pojmu selektivne tradicije, u ovom ću tekstu pažnju usmjeriti na djelovanje udruge *Čuvarice ognjišta Krasno*. Tako će se, na temelju kazivanja dobivenih terenskim istraživanjem, podataka u brošuri Udruge te članaka objavljenih u dnevnim novinama i na internetskim stranicama, prikazati mjesto koje Udruga ima u lokalnoj zajednici, smjernice njezina djelovanja te značenje koje joj pridaju kako njezini članovi, tako i oni pripadnici zajednice koji nisu izravno uključeni u njezin rad.⁵ Naglasak će se staviti na pojedine elemente koji su se istaknuli u djelovanju Udruge, u prvom redu na rekonstrukciju narodne nošnje, zatim na krasnarske maskare, organizaciju prela, scenske prikaze plesova i pjesama te na predstavljanje Udruge izvan granica lokalne zajednice.

² Pri pisanju ovoga rada koristila sam rukopisni prijevod pod nazivom *Analiza kulture* Višeslava Kirinića. Pri navođenju bibliografske jedinice navodim brojeve stranica engleskog izvornika.

³ Raymond Williams jedan je od utemeljitelja kulturalnih studija, a njegova knjiga *The Long Revolution*, u kojoj je objavljen tekst *The Analysis of Culture*, "smatra se jednom od najutjecajnijih u području" (D. DUDA, 2002, 12). U svom tekstu *The Analysis of Culture* Williams pojam selektivne tradicije objašnjava prvenstveno u području književnosti, no i sam dodaje kako postavke o kojima govori vrijede za svako polje djelatnosti (R. WILLIAMS, 1965, 66).

⁴ R. WILLIAMS, 1965.

⁵ Terensko istraživanje provedeno je u travnju 2005. godine u sklopu projekta *Identitet i etnogeneza primorskih Bunjevaca*, voditeljice dr. sc. Milane Černelić, docentice na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zahvaljujem svim kazivačima na susretljivosti i razgovorima koji su omogućili nastanak ovoga rada.

Sl. 1. Članovi Čuvarica ognjišta odjeveni u rekonstruirane narodne nošnje, snimila Marija Brajković, listopad 2004.

"Izborna krasnarska nošnja"

Udruga Čuvarice ognjišta Krasno registrirana je krajem 2002. godine sa željom očuvanja prirodne i tradicijske baštine kao osnovnim ciljem,⁶ a 2004. godine unutar Udruge s radom počinje i folklorno društvo. U srpnju 2004. godine predstavljena je "izborna krasnarska nošnja"⁷, što je bio jedan od zadataka iz početnog programa Udruge.⁸ Uz pomoć teksta Marijane Gušić, objavljenog u Senjskom zborniku,⁹ obnovljene su četiri varijante bunjevačke nošnje: *čovjek kamenar*, *mladić Bunjevac*, *djevojka Bunjevka* i *žena Bunjevka*.¹⁰ Rad Marijane Gušić pod nazivom *Odjeća Senjskih Uskoka i Bunjevaca*

⁶ Čuvarice ognjišta Krasno, brošura Udruge, 2004, 5.

⁷ www.senj.hr/Dogadjaji/Park-Krasno.

⁸ www.novolist.hr, 27.11.2005.

⁹ M. GUŠIĆ, 1983-1984.

¹⁰ Prema riječima predsjednice Udruge Zore Vukelić.

predstavlja, kako stoji i u podnaslovu, rekonstrukciju za izložbeni postav u Nehaj-gradu. Autorica objašnjava: "Naša je zadaća da u muzejskoj postavi za potrebe uskočkoga muzeja u Nehaj-gradu uspostavimo nošnju senjskih Bunjevaca tako kako je postojala krajem prošlog stoljeća. Tada je u dovoljno svježim oblicima još živjelo tradicijsko odijevanje muškaraca i žena. Kao i nošnju Senjskih Uskoka tako ćemo i nošnju Bunjevaca izložiti na četiri muzejske lutke. Od toga bit će dva muška lika i to stariji muškarac u radnom odijelu i drugi, mladić u nedjeljnom ljetnom ruhu. Dvije žene, obje bit će u 'stajacim haljinama' kako su se žene opremale kad su iz sela polazile u grad, na pazar i u crkvu. Od toga ćemo jednu opremiti kao djevojku a druga bit će mlada udata žena, nevjesta."¹¹

Za svoje nošnje Udruga je dobila i priznanja stručnjaka koji su u njima prepoznali "kompletnost" i "izvornost".¹² Tako je u podužem članku posvećenom djelovanju ove krasnarske udruge, koji je pod naslovom *Vraćanje života utihloj tradiciji* objavljen u Novom listu 27. studenoga 2005. godine, objavljeno: "Na reviji narodnih nošnji održanoj početkom ovog mjeseca u Gospiću, u okviru radionice na temu 'Narodna nošnja i kako je izraditi i održavati' bunjevačka nošnja udruge 'Čuvarice ognjišta' iz Krasna ocijenjena je jednom od najkompletnijih i ponajboljih."¹³ Uspoređujući nošnje kulturno-umjetničkih društava iz Gospića, Otočca, Perušića, Sinca, Lovinca, Lapca i Gračaca, ovu je ocjenu dao Josip Forjan, ravnatelj Posudionice i radionice narodnih nošnji iz Zagreba. O sličnom priznanju struke govori i tekst o Smotri folklor "Otočac 2005": "Publika je toplo prihvatila sve izvođače, dok je u ime stručnog povjerenstva koje je pratilo i ocjenjivalo nastupe na smotri mr. Joško Čaleta s Instituta za etnologiju i folkloristiku na naš upit posebno izdvojio nekoliko detalja. Pohvalio je izvornost i uvježbanost FD 'Otočac' i KUU 'Gacka' te izvornost i preciznu izradu kompliciranih ukrasa na bunjevačkim nošnjama Čuvarica ognjišta iz Krasna."¹⁴ Dakle, u obama su slučajevima naglašene oznake kompletnosti i izvornosti kao one koje su najznačajnije za rekonstruiranu krasnarsku nošnju, te zbog kojih je ona i izdvojena od ostalih

¹¹ M. GUŠIĆ, 1983-1984, 98. Aleksandra Vlatković se u svom tekstu objavljenom u *Senjskom zborniku* 30 iz 2003. godine osvrnula na rad Marijane Gušić te ukazala na nepodudarnosti podataka koji su u njemu izneseni te podataka koje je sama autorica prikupila terenskim istraživanjem na području Senjskog bila i Krivoga Puta, upozoravajući kako Marijana Gušić "ne navodi lokalitete koje je istraživala, kao što u tekstu ne navodi ni lokalitete na kojima je određenu pojavu zatekla" (A. VLATKOVIĆ, 2003, 589).

¹² U ovom se radu neću osvrnati na pitanje koje su institucije i pojedinci sudjelovali u rekonstrukciji krasnarske nošnje.

¹³ www.novolist.hr, 27.11.2005., istaknula P. K.

¹⁴ www.novolist.hr, 23.5.2005., istaknula P. K.

nošnji sudionika na objema manifestacijama. I predsjednica Udruge je u razgovoru tijekom terenskog istraživanja naglasila kako su za izgled narodne nošnje na Smotri u Otočcu 2004. godine dobili pozitivne ocjene od predstavnika Etnografskog muzeja. Time je nošnja i u očima lokalne zajednice, kao i kod svih onih koji su upoznati s pohvalama njezine izvornosti i dobre izrade, dobila potvrdu svoje vjerodostojnosti.

Članovi *Čuvarica ognjišta* su se na samom početku svog rada suočili sa situacijom da nošnju, kao odjevni predmet potreban pri scenskim prikazima plesova i pjesama, nije bilo moguće pronaći u lokalnoj zajednici. No, upravo zbog njezine današnje funkcije, kada, dakle, njezini dijelovi ne služe kao odjevni predmeti u svakodnevnom životu, već se oblače samo prilikom scenskih prikaza plesova i pjesama, pri izvedbama običaja ili pak, primjerice, poprimaju neku simboličnu vrijednost kada se koriste u različitim manifestacijama, u kojima se onda unaprijed računa na konotacije koje nošnja kao oznaka nekog određenog razdoblja u sebi nosi, odmah je bila jasna potreba njezine rekonstrukcije. Naime, ona je, barem u okvirima u kojima scenski prikazi plesova i pjesama funkcioniraju na našim prostorima danas, neophodna, prijeko potrebna, bez nje su takvi prikazi plesova i pjesama zbog svojega zamišljenog modela nezamislivi. Nošnja uvelike pridonosi onome čemu se nerijetko teži – dojamu izvornosti (uz rekonstruiranu krasnarsku nošnju redovito se veže oznaka "izvorna"), starine, tradicije. Ona, iako rekonstruirana, na specifičan način izvedbama podaje krinku starine, omogućuje trenutačno vraćanje u željenu izvornost svojom, na prvi pogled vidljivom, različitošću od današnjeg odijevanja. Nadalje, ona pridonosi priželjkivanoj igri sa izvornošću, posebice kada se, kao što je slučaj i s ovdje promatranom lokalnom zajednicom, mora posezati za pisanim zapisima o odijevanju, što može stvoriti dojam da je nošnja toliko stara da ju se nitko od živih mještana i ne može sjećati, iako se može pretpostaviti da bi se pomnijim terenskim istraživanjem došlo do podataka o odijevanju u prvoj polovici 20. stoljeća. U prilog tome ide kazivanje Ivana Tomaića *Šoše* koji je na pitanje sjeća li se da su ljudi nosili odjeću koja nalikuje narodnim nošnjama koje danas imaju članovi *Čuvarica ognjišta* odgovorio: *A to se je nosilo dok je moj čaća bio mlad.*

Nošnja se, dakle, može promatrati kao izrazit nositelj selektivnosti. Ona je zbog svoje vizualnosti za to uvelike pogodna. U kontekstima suvremenih scenskih prikaza plesova i pjesama uz nju se rijetko vezuju preciznije vremenske odrednice, već je njezino bitno obilježje široko vremenski određena starina. Time je proces selekcije dodatno pojačan, dodatno zaoštren, a njegov je rezultat konstrukt narodne nošnje koji je teško smjestiti u određeno vremensko razdoblje, odnosno, raspoznati odrednice onoga što Williams naziva življenom,

odnosno zapisanom kulturom.¹⁵ Uz to, priznanjima poput onih koje je dobila rekonstruirana krasnarska nošnja,¹⁶ selekciji je dana veća vjerodostojnost, a elementu koji je tom selekcijom dobiven veća vrijednosti, kako u očima zajednice, tako i prilikom njezinog predstavljanja drugima.

"Stare krasnarske maškare"

Godine 2003. dvjestotinjak "mačkaranih Krasnara i Kuterevaca prolaze kroz cijelo selo u veseloj povorci" – tako se u brošuri Udruge ukratko izvještava o povorci organiziranoj u mesopusnom razdoblju 2003. godine, nedugo nakon njezina osnivanja, čime je povorka bila zapravo prva aktivnost koju su članovi *Čuvarica ognjišta* organizirali u svojoj zajednici.¹⁷ No, kako se objašnjava dalje u tekstu, Udruga je 2004. godine odustala od povorke maškara: "odlučile smo da nećemo više za vrijeme karnevala organizirati nikakve povorke, jer to i nisu naši starinski običaji, već da ćemo se vratiti na stare običaje tipične za Krasno."¹⁸ Naime, organiziranje povorke maškara koja je obilazila selo potaknula je umjetnica koja je doselila u Krasno, te je, kako na to gledaju pojedini kazivači, *htjela u Čuvarice donijet nešto sve izvana, (...) ona htjela nekakve svoje običaje*. Prema riječima kazivača, povorka je bila nešto strano, nešto što Krasnari nisu poznavali, nešto izmišljeno, što se samim time kosi s namjerom očuvanja starih krasnarskih običaja: *Evo recimo te povorke, karnevale, to nit je bio karneval, ta karnevalska povorka nit je bila naša domaća, nit je bilo senjsko, ničije, izmišljeno ovako samo za sebe. Ne možemo na taj način njegovati stare običaje ako smo sad izmislili potpuno nekakve bez veze kape...* Tako je strankinja u ovoj sredini, prema mišljenju kazivača, iz jednostavnog razloga nepoznavanja njezinih običaja, jer kako kažu: *[ona] za naše nije znala*, donijela svoje običaje, ono što, prema njima, *nije naše*. No, već je sljedeće godine sve ispravljeno te povorke selom nije bilo, a maškare su se oblačile kako je to bilo uobičajeno: *A znamo kako su se maškare oblačile i kako*

¹⁵ Prilikom rekonstrukcija narodnih nošnji veliku zamku mogu predstavljati zaobilaženja vremenskih i prostornih odrednica. Pritom termini poput zagorska, prigorska ili slavonska nošnja dodatno upućuju na problematiku lociranja izvora za rekonstrukciju u točno određene lokalitete te u pobliže određeno razdoblje koje rekonstruirani primjerci žele posvjedočiti.

¹⁶ U ovom je slučaju riječ o izrazito pozitivnim ocjenama stručnjaka. No, tekst Aleksandre Vlatković u kojem autorica upozorava na nedovoljno prostorno određene varijante odijevanja koje je u svom radu donijela Marijana Gušić, a na koje se oslanja rekonstruirana krasnarska nošnja (A. VLATKOVIĆ, 2003, 589-590, 618-620), upućuje na važnost pomnih istraživanja te, posebice, naglašavanja prostornih i vremenskih odrednica.

¹⁷ *Čuvarice ognjišta Krasno*, brošura Udruge, 2004, 5.

¹⁸ *Čuvarice ognjišta Krasno*, brošura Udruge, 2004, 8.

su išle u maskare. Dakle, do korizmenog vremena, od Sv. Fabijana, od 20. siječnja počimaju maskare, ne prije, nije toga prije bilo, 20. siječnja, do Čiste sride. Ljudi su se oblačili u lipe maskare i u ružne maskare.¹⁹

U slučaju krasnarskih maskara došlo je, dakle, do pokušaja utjecanja na sam oblik običaja od nekoga tko nije autohtoni pripadnik lokalne zajednice. Udruga je tome pružila otpor te se već sljedeće godine odigralo vraćanje "starim maskarama". Ono "novo", predstavljeno u organiziranju maskarane povorke, time je shvaćeno kao nešto loše, dok je ono "staro" samim time ono dobro. Udruga *Čuvarice ognjišta* odigrala je u tom procesu značajnu ulogu. Naime, prema podatku iz brošure Udruge koji govori kako je u povorci sudjelovalo dvjestotinjak maskara iz Krasna i Kutereva,²⁰ može se zaključiti kako je ona bila dobro prihvaćena, pa i pretpostaviti da je mogla i zaživjeti. No, zahvaljujući odluci o vraćanju onom "starom" i odbacivanju onoga što "nije naše", povorka je već iduće godine predala svoje mjesto maskiranju onako kako se "zna" da se to prije činilo. Selektivna kultura je time izborila svoje mjesto i prednost pred onime što su i sami kazivači proglasili "tuđim", "izmišljenim".

To nisu bila ta klasična starinska prela

Ujesen 2003. godine *Čuvarice ognjišta* počinju organizirati prela.²¹ Osnovna svrha ovih sastanaka na kojima članovi Udruge izrađuju različite ručne radove namijenjene prodaji, promijenjena je, prema riječima kazivača, u odnosu na prela koja su se u Krasnu održavala do sredine 20. stoljeća. Predsjednica *Čuvarica*, Zora Vukelić, objašnjava: *Jer nama nije cilj kako je bilo u starinskim prelima neko nekoga zavolit, neko nekoga se spojiti i tako.* Tako je na prelima organiziranim u novije vrijeme, prvenstveno zbog toga što se niko nikom nije udvarao, nego smo samo radili i pjevali i pričali viceve,²² izostavljena jedna bitna sastavnica prela kao sastanaka na kojima su se mladi ljudi mogli bolje upoznati, a zahvaljujući igrama i plesovima koji su na prelima bili uobičajeni, i pokazati međusobnu naklonost. Prela su, naime, u razdoblju prve polovice i sredine 20. stoljeća, na koje se odnose kazivanja dobivena prilikom terenskog istraživanja, predstavljala mogućnost druženja s vršnjacima,

¹⁹ Riječi Zore Vukelić, predsjednice Udruge.

²⁰ Na stranicama Grada Senja može se pronaći podatak kako Krasno sa svojim zaseocima ima oko 600 stanovnika (www.senj.hr/Krasno). Ako, dakle, s ovim brojem usporedimo broj sudionika povorke maskara, čini se da je u povorci sudjelovao zamjetan broj mještana.

²¹ *Čuvarice ognjišta Krasno*, brošura Udruge, 2004, 8.

²² Riječi Zore Vukelić, predsjednice Udruge.

a njihov je zabavni karakter često nadilazio svrhu sastajanja radi zajedničkog obavljanja određenog posla.²³

Posebna svrha prela koja organiziraju članovi *Čuvarica ognjišta* u novije vrijeme izrada je različitih predmeta od vune, primjerice, čarapa, šalova, kapa i jastučića, koji će se prodavati kao suveniri. Time će Udruga s jedne strane zaraditi nešto novaca za svoje potrebe, a s druge i prezentirati svoj rad propagandnim materijalom koji će pratiti suvenire. Tako je selekcijom prela iz nasljeđa zajednice dobiveno mjesto u koje se mogu uklopiti i drugi elementi selekcije. Naime, na prelima članovi zajednice mogu obući svoje narodne nošnje, izvoditi plesove i pjesme, ali i izrađivati predmete koji će se koristiti kao suveniri.

Pitanje suvenira na poseban se način uklapa u pitanje selektivne kulture. Naime, bitno obilježje suvenira je da oni, da bi izvršavali svoju ulogu, moraju kao primarne osobine posjedovati reprezentativnost i prepoznatljivost. Da bi se to postiglo, selekcija je nužna. Međutim, zajednica, odnosno stvaratelji suvenira s namjerom ulaze u poznate aspekte življene kulture, odnosno u razinu zabilježene kulture, da bi iz nje izlučili one elemente koji imaju dovoljnu snagu konotacija, a istodobno i potrebnu vizualnost te mogućnost proizvodnje u većim količinama (ukoliko, naravno, nije riječ o unikatnim primjercima), te ih postavili kao suvenire, nositelje osobina određenog lokaliteta, koji će biti prepoznatljivi, istodobno i privlačni i na određen način posebni.²⁴ Selekcija u slučaju suvenira ima posebnu ulogu; uz to što svjesno odabire pojedine elemente, koji zadovoljavaju postavljene kriterije, ona ima odgovornost u smislu da može utjecati na uspješnost prodaje te time i na zadovoljstvo zajednice koja se suvenirima želi predstaviti, budući da njihova prodaja, među ostalim, može znatno utjecati na uspješnost tog predstavljanja.

Smotra folkloru u Otočcu – prilika za predstavljanje Čuvarica izvan granica lokalne zajednice

Godine 2004. članovi *Čuvarica ognjišta* prvi su put, pjevajući tri crkvene pjesme, nastupili na smotri u Otočcu. Naglašeno je to i u tekstu objavljenom u Novom listu 30. travnja 2004. godine pod nazivom *Širenje smotre folkloru "dinarskog" kulturnog kruga*, u kojem predstavnica organizatora naglašava

²³ O prelima kroz 20. stojeće te o prelima koje danas organiziraju članovi *Čuvarica ognjišta* u svom članku u ovom broju *Senjskog zbornika* piše Ivana Vuković.

²⁴ Članovi *Čuvarica ognjišta*, među ostalim, namjeravaju kao suvenir izrađivati *nakurnjake* (vuneni odjevni predmet za muški spolni organ) te smatraju da će njihova prodaja biti izuzetno uspješna jer će to biti *poseban jedan suvenir* (prema riječima predsjednice Udruge Zore Vukelić).

kako se "voditelji skupina trude spasiti ono što je bilo na rubu trajnoga zaborava",²⁵ te pridodaje kako Smotra pridonosi prepoznatljivosti društava koja na njoj sudjeluju.²⁶ Ono što je sigurno jest činjenica da smotre poput ove u Otočcu predstavljaju izazov za folklorne skupine koje se trude što bolje uvježbati svoj program, ali isto tako i nagradu za trud te dobru priliku za predstavljanje izvan vlastite zajednice.

Godine 2005. članovi *Čuvarica ognjišta* su na smotri nastupili s plesnim programom, te su, kako je već navedeno, zapaženi zbog izvornosti i precizne izrade kompliciranih ukrasa na nošnjama.²⁷ Zbog svog su programa pohvaljeni i u članku objavljenom u *Novom listu* pod nazivom *Oda izvornosti i tradiciji*: "krasnarske Čuvarice ognjišta pokazale su pak velik napredak obogaćivanjem nastupa novouvježbanim uradcima".²⁸

Scenskim prikazima plesova i pjesama izvan lokalne zajednice *Čuvarice ognjišta* dobivaju posebnu ulogu: ulogu prezentacije zajednice.²⁹ Smotra na kojoj su sudjelovali članovi Udruge prilika je prikazivanja rada izvan granica zajednice, ali isto tako i prilika prezentiranja samog Krasna. Elementima koje je Udruga odabrala iz svojeg nasljeđa sada izlazi iz zajednice te na sceni drugima predstavlja tu istu zajednicu. Tako elementi poput nošnje, plesova i pjesama prikazuju samo Krasno, funkcionirajući kao segmenti selektivne kulture koja želi biti prikazana drugima, želi biti prepoznata kao specifična, karakteristična za Krasno. Poput svih prikaza plesova i pjesama koji se danas mogu vidjeti u Hrvatskoj, ali koji izlaze i izvan njezinih granica preko medija i nastupa folklornih ansambala u inozemstvu, elementi selektivne tradicije, koji su svjesno izabrani, a zatim i svjesno postavljeni u kontekst različit od onoga u kojem su bili u življenoj kulturi svoga vremena i svoga prostora, ponekad žele stvoriti dojam nepromijenjenosti konteksta, prikrivanjem svoje selektivne naravi.³⁰

²⁵ www.novolist.hr, 30.4.2004.

²⁶ www.novolist.hr, 30.4.2004.

²⁷ Vidi poglavlje o izradi narodnih nošnji. www.novolist.hr, 23.5.2005.

²⁸ www.novolist.hr, 12.6.2005.

²⁹ Udruga je, među ostalim, sudjelovala i na manifestaciji *Jesen u Lici*, u sklopu koje je 2003. godine predstavila ručne radove i prehrambene proizvode (www.velebit.hr/jesen_u_lici, *Čuvarice ognjišta Krasno*, brošura Udruge, 2004, 7).

³⁰ Čitav splet problema izlazi iz podjele folklornih ansambala na one koji prikazuju "izvorni folklor" i na one koji prikazuju koreografirane pjesme i plesove, što je često naglašeno i u nazivima manifestacija na kojim pojedini ansambli već prema ovoj podjeli mogu, odnosno ne mogu nastupiti, pri čemu se naglašava da je riječ o "smotrama izvornog folklor". Rasprava o pojmu izvornosti, odnosno o modelima scenskih prikaza plesova i pjesama u Hrvatskoj znatno bi premašila okvire ovoga rada.

Sl. 2. i 3. Članovi *Čuvarica ognjišta* pred crkvom u Krasnu nakon nedjeljne svete mise, snimila Tihana Rubić, listopad 2004.

Čuvarice ognjišta u svakodnevici Krasna

U članku objavljenom u Novom listu 6. prosinca 2005. godine može se pročitati o još jednom aspektu djelovanja *Čuvarica ognjišta*: "Na inicijativu krasnarske udruge 'Čuvarice ognjišta' u Krasnu je prigodnim programom, plesom i pjesmom obilježen blagdan sv. Nikole." U program su se, naime, uz djecu osnovne škole iz Krasna, uključili i članovi folklornog društva koje djeluje pri *Čuvaricama* te izveli "nekoliko izvornih krasnarskih kola i pjesama".³¹ *Čuvarice ognjišta* su se na ovaj način aktivno uključile u život zajednice, i to onaj dio koji nije izravno vezan uz organiziranje prela ili sudjelovanje na smotrama folklora. Ulazeći u život svoje zajednice na ovaj način, Udruga svojim izvedbama obilježava i one dane u tom životu koji nisu na poseban način posvećeni njoj, poput dana u kojima članovi organiziraju prela, već širi svoj rad na svakodnevicu Krasna, postajući dio današnjice. Organiziranjem maškaranja za poklade, Udruga je već preuzela aktivnu ulogu u zajednici, no taj se običaj, što se pokazalo 2005. godine kada Udruga nije bila inicijator maskiranja, može odvijati i bez njezina vodstva. Prikazima plesova i pjesama, međutim, Udruga dobiva privilegiranu mogućnost ulaska u svakodnevicu zajednice. Ona, naime, oblačenjem rekonstruirane narodne nošnje i izvedbom plesova koji su se ponovno počeli plesati nakon što određeno vrijeme, nakon sredine 20. stoljeća, nisu bili svima poznati i uglavnom nisu činili dio svakodnevice ljudi, dobiva ulogu prikazivanja, kako kažu kazivači, zaboravljenog. Kohezija zajednice postiže se s jedne strane uključivanjem mještana u rad Udruge, ali s druge strane i prepoznavanjem njezina rada od onih koji ne sudjeluju izravno u njezinu djelovanju kao nečeg važnog³² jer, kako navode kazivačice: *nek se običaji ne upuste*,³³ *to treba održat*.³⁴

Kao jedan od ciljeva djelovanja ove Udruge, kazivač Jure Glavaš naglasio je bogatiji društveni život zajednice: *I što van je važno, tu se izgubio društveni život. Mi ćemo i to dobiti jednog dana, tako da će jednog dana prihvatiti to svi mladi i da će se to održati zauvijek*. Također, kazivačica koja nije izravno povezana s radom Udruge ovim riječima opisuje njezin rad: *plešu, starinske one preslice, pletu, predu, pjevaju, tako, te starinske običaje*, a na pitanje u čemu je važnost *Čuvarica* odgovara: *...da mladi ono znaju kako je prije bilo i da se to ne utare*.³⁵

³¹ www.novolist.hr, 6.12.2005.

³² O tome su govorili Marija Brkić iz Panjinovića, Ivan Tomaić Šoša iz Polja i Katica Devčić Čodić iz Polja.

³³ Riječi Katice Devčić Čodić iz Polja.

³⁴ Riječi Anice Vukelić iz Vukelića.

³⁵ Riječi Katice Devčić Čodić iz Polja.

Prema zaključku

U analizi elemenata koji se u djelovanju krasnarske udruge *Čuvarice ognjišta* izdvajaju kao najvažniji – narodne nošnje, maskare, prela, prikazi plesova i pjesama izvan lokalne zajednice – uočljivo je kako se pri uključivanju tih elemenata u javni diskurs često naglašavaju odrednice poput izvorno, staro, tradicijsko, autohtono. Izreka koja nije karakteristična samo za ovu zajednicu, a koju je u razgovoru istaknula predsjednica Udruge Zora Vukelić: *bolje je ostat bez sela nego bez običaja*, pokazuje kako je osnovna namjera članova ove Udruge bila prisjećanje na stare običaje i njihovo vraćanje, budući da, kako kazivačica objašnjava, oni više nisu bili prisutni u zajednici: *Zato je sve kod nas to već bilo skoro zaboravljeno. Svako selo ima svoje običaje, kod nas je sve to bilo. Sad mi pokušavamo se prisjetit i spasit od zaborava to sve*. Kazivačica je nadalje objasnila i odakle je došao poticaj osnivanja *Čuvarica*. Naime, gledajući druga folklorna društva koja djeluju na ovom području, i stanovnici Krasna poželjeli su osnovati udrugu koja bi bila slična kulturno-umjetničkim društvima: *Da se malo prisjetimo tih starih običaja. Gledamo Sinac, Ličko Lešće, Kosinj, Kuterevo, Otočac, Gospić, svi imaju svoje KUD-ove, ništa, mi smo stvarno, ko da smo s Marsa pali, niko niš ne zna. I mi ćemo nešto*.

Kazivačica također naglašava kako u scenskim prikazima plesova i pjesama precizna izvedba nije uvijek najvažnija, već se zabavna, odnosno društvena komponenta koja u djelovanju Udruge ima značajno mjesto, stavlja u prvi plan: *Mi se lipo i zabavimo. Ja se ne opterećujem previše s tim pogreškama ni u koracima ni ništa. Ne možeš baš ko tele da niš ne znaš. Ali baš da budeš savršen. Za početak. Pa ljudi godinama rade, društva i KUD-ovi da bi bili ono*. No, u prikazima plesova i pjesama članovi *Čuvarica ognjišta* također teže, kako jedan kazivač to naglašava, autohtonosti: *A ovo što nije naše, mi ćemo to uzet, ovo ličko*.³⁶ (...) *A ono što je naše moramo 100 % autohtono napraviti*.³⁷

Naglašavanje odrednica poput autohtonosti, izvornosti, starine, tradicije svakako je povezano i s medijskim diskursom. Već se i iz samih naslova članaka iz kojih su preuzeti i pojedini citati korišteni u ovome radu: *Oda izvornosti i tradicije* te *Vraćanje života utihloj tradiciji*, može naslutiti kakav je njihov ton te kako je naglasak na vraćanju onome što se smatra izvornim, tradicijskim, vrijednim. Javni diskurs, u kojem mediji zasigurno imaju najveću ulogu, tako stalno naglašava izvornost, vrijednost tradicije te prisutnost simbola

³⁶ Riječ je o plesu koji je jedan plesač, koji sudjeluje u radu još jedne folklorne grupe izvan Krasna, pokazao ostalim plesačima na probi na kojoj sam prisustvovala tijekom terenskog istraživanja.

³⁷ Riječi Jure Glavaša.

za koje se vjeruje da predstavljaju neku okamenjenu, staru narodnu kulturu te samim time imaju veliku vrijednost u današnjici. Selektivna tradicija je time zapravo pod stalnim nadzorom medija, kao i političkih i društvenih promjena.³⁸ O ovim procesima progovara i Raymond Williams, s time da pritom posebno naglašava utjecaje klasa: "Selekcijom u društvu ravnaju brojne vrste posebnih interesa, uključujući i one klasne. Baš kao što konkretna situacija u društvu uvelike ravna suvremenom selekcijom, tako razvoj društva, proces povijesnih mijena, uvelike određuje selektivnu tradiciju."³⁹

Kao što Williams naglašava, nužna posljedica selektivne tradicije je ta što ona "uzrokuje odbacivanje značajnog broja područja nekoć življene kulture".⁴⁰ Taj je proces vidljiv u djelovanju *Čuvarica ognjišta*. Naime, ova Udruga, da bi postigla svoju svrhu, mora iz ukupnosti onoga što zapravo samo apstraktno možemo zvati Williamsovim terminom življenom kulturom, budući da nam ona nikada ne može biti u potpunosti poznata, izabrati elemente koji će biti prihvaćeni i razvijani kao prepoznatljivi i korisni. Izradom rekonstrukcije narodne nošnje, koja je k tome i od stručnjaka pohvaljena kao vrijedna, postignuta je prepoznatljivost, a izradom suvenira u okviru prela, koja nisu kao ona "klasična, starinska", već su im izmijenjeni kontekst i osnovna namjena, pa se njihovom prodajom može postići korisnost.

Kulturna tradicija se prema Williamsu može shvatiti kao proces neprekidnog izbora i reizbora predaka.⁴¹ Izborom narodne nošnje koja zahvaljujući svojoj vizualnosti ima izrazitu snagu,⁴² dijelova običaja te prikaza plesova i pjesama, ova je Udruga stupila u polje selektivne tradicije. Naglašavanje izvornosti, autohtonosti, starine, što je svakako povezano sa

³⁸ Etnologinja Dunja Rihtman-Auguštin se posebice bavila prisutnošću "odabranih znakova narodne kulture u političkoj prezentaciji Hrvata i Hrvatske" (D. RIHTMAN-AUGUŠTIN, 1999, 186). Upućujući na samo pojedine elemente koji se javljaju u suvremenosti, autorica na više mjesta naglašava njihovu sveprisutnost: "Od pletera do tamburice, od seoske idile i pastorage narodnog života do hrvatskih junaka i mučenika, taj mitsko-simbolski kompleks pamćen, kodificiran pa grubo potisnut i zaboravljen, sada je ponovno i do iznemoglosti prisutan u svagdanu i blagdanu hrvatskoga puka" (D. RIHTMAN-AUGUŠTIN, 1999, 186). Propitujući složen odnos folkloru i politike, autorica zaključuje: "a. Otkriće folkloru bijaše politički motivirano; b. Pojedini folklorni umotvori u određenim se situacijama upotrebljavaju u diskursu političkih prijevora; c. Odnosi moći nerijetko oblikuju folklorne oblike i motive (ovdje ne mislim samo na političke nego i na komercijalne utjecaje, dakle ne samo na političku nego i na ekonomsku moć) (D. RIHTMAN-AUGUŠTIN, 2001, 93).

³⁹ R. WILLIAMS, 1965, 68.

⁴⁰ R. WILLIAMS, 1965, 68.

⁴¹ R. WILLIAMS, 1965, 69.

⁴² Pri terenskom istraživanju pojedini su kazivači kao prvi element u opisivanju djelovanja Udruge naveli narodnu nošnju.

spomenutim javnim diskursom, u kojem su te odrednice vrlo često spominjane i gotovo uvijek pozitivno vrednovane, pridonijelo je i tome da se ono što se ne prepoznaje kao vlastito i time smatra tuđim i izmišljenim, kao u slučaju povorke maskara, odbacuje, čime se čini svjesni izbor i vraćanje onome što se smatra "našim". Za predstavljanje tog "našeg", "nas samih" drugima mogu poslužiti različite smotre, manifestacije i gostovanja, čime ona postaju mjesta prezentacije zajednice. Udruga u tim slučajevima raspolaže legitimetom zastupanja cijele lokalne zajednice upravo onim elementima koji su dobiveni selekcijom. Ukoliko zajednica želi biti prepoznatljiva, selekcija je, koliko god njezin učinak prema Williamsu odbacivanjem značajnog broja područja nekoć življene kulture bio neprihvatljiv, zapravo nužna. Posebno je to vidljivo u sprezi s turizmom, proizvodnjom suvenira, stvaranjem kulturnih proizvoda koji moraju imati potrebnu jačinu upisanih konotacija kako bi upućivali na ono što njihovi tvorci žele. Selektivna tradicija se time otkriva kao nezaobilazan put prikazivanja sebe drugima.

Popis kazivača:

Marija Brkić, rođ. Tomaić, r. 1942. godine u Otočcu, Panjinovići
Anka Devčić, rođ. Vukelić, r. 1934. godine, Vukelići
Katica Devčić Čodić, rođ. Anić *Ivanova*, r. 1931. godine, Polje
Jure Glavaš, r. 1949. godine
Ivan Tomaić Šoša, r. 1927. godine, Polje
Anica Vukelić, rođ. Glavaš, r. 1942. godine, Vukelići
Zora Vukelić, rođ. Tomaić, r. 1951. godine, Polje

Literatura i izvori:

- Jasna ČAPO ŽMEGAČ, Elementi hrvatske seljačke kulture u prostoru i vremenu, *Etnografija. Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Zagreb, 1998, 9-22.
Čuvarice ognjišta Krasno, brošura Udruge, 2004.
Dean DUDA, *Kulturalni studiji. Ishodišta i problemi*, Zagreb, 2002.
Marijana GUŠIĆ, Odjeća Senjskih Uskoka i Bunjevaca, *Senjski zbornik*, 10-11, Senj, 1983-1984, 73-116.
Dunja RIHTMAN-AUGUŠTIN, Narodna kultura i hrvatski etnomit, *Kultura, etničnost, identitet*, Zagreb, 1999, 183-189.
Dunja RIHTMAN-AUGUŠTIN, Svijet folklora naspram svijeta politike, *Etnologija i etnomit*, Zagreb, 2001, 87-94.
Aleksandra VLATKOVIĆ, Odijevanje i tekstilno rukotvorstvo primorskih Bunjevaca, *Senjski zbornik*, 30, Senj, 2003, 587-628.
Raymond WILLIAMS, The Analysis of Culture, *The Long Revolution*, Harmondsworth, 1965, 57-88.

www.novolist.hr
30. 4. 2004. (pregledano 24. svibnja 2005. godine)
1. 2. 2005. (pregledano 24. svibnja 2005. godine)
23. 5. 2005. (pregledano 24. svibnja 2005. godine)
12. 6. 2005. (pregledano 27. prosinca 2005. godine)
27. 11. 2005. (pregledano 9. prosinca 2005. godine)
6. 12. 2005. (pregledano 9. prosinca 2005. godine)
www.senj.hr/Dogadjaji/Cuvarice_Krasno_2004 (pregledano 13. listopada 2005. godine)
www.senj.hr/Dogadjaji/Park_Krasno (pregledano 13. listopada 2005. godine)
www.senj.hr/Krasno (pregledano 27. prosinca 2005. godine)
www.velebit.hr/jesen_u_lici (pregledano 27. prosinca 2005. godine)

EINE NACHFRAGE ÜBER DEN BEGRIFF SELEKTIVER TRADITION AM BEISPIEL DES VEREINS "DIE WÄCHTERINNEN DES FEUERS" AUS KRASNO

Zusammenfassung

Im Artikel werden, nach dem Begriff selektiver Tradition von Raymond Williams, Elemente analysiert, welche der Verein "Die Wächterinnen des Feuers" aus Krasno aus dem Erbe der lokalen Gemeinschaft auserwählte. Williams versteht unter dem Begriff selektiver Tradition eine der drei Kulturstufen, die er von der lebenden und evidentierte Kultur unterscheidet. Die lebende Kultur gehört nur denen, die im bestimmten Raum und bestimmter Zeit lebten, während die evidentierte Kultur, die nach Williams eine Umfassung von der Kunst bis zu den alltäglichen Tatsachen ist, im Grunde genommen die Kultur einer Zeitperiode ist. Die Kultur der selektiven Tradition funktioniert als eine Verbindung dieser zwei Stufen. Wenn wir den Charakteristiken, die Williams dem Begriff selektiver Tradition hinzugefügt hat, nachfolgen, wird im Text, nach den Angaben der Gebietsforschungen, Daten aus der Vereinsbroschüren und aus Zeitungsartikel und Internetseiten, der Platz, den der Verein in der lokalen Gemeinschaft gezeigt hat, sowie die Richtlinien Vereinsaktivitäten und die Bedeutung die seine Mitglieder, sowie Gemeinschaftsmitglieder, die nicht direkt in seine Arbeit eingegliedert sind, zugeschreiben.

Die kulturelle Tradition ist nach Williams ein Vorgang ununterbrochener Wahl und Wiederwahl der Ahnen. Mit der Auswahl der Volkstracht, die wegen ihres Aussehens eine ausdrucksvolle Kraft hat, einigen Teilen der Volkssitten und mit der Darstellung von Tänzen und Liedern, hat dieser Verein ins Feld der selektiven Tradition hineingetreten. Die Betonung der Ursprünglichkeit, Authentizität, Antiquität, was mit dem öffentlichen Diskurs verbunden ist und sehr oft erwähnt und fast immer positiv bewertet, hat dazu gebracht, dass das was man nicht als eigenes wiedererkennt und für fremd und imaginär haltet, wie im Fall des Maskenballs, abweist, mit dem es zu einer bewussten Wahl zur Zurückführung zu dem was als das "unsere" bezeichnet wird, kommt. Für die Präsentation des "eigenen", "uns allein" können den anderen verschiedene Festivale, Manifestationen und Besuche bedienen, mit dem sie Schauplätze der Gemeinschaftspräsentationen werden. In diesen Fällen verfügt der Verein über die Legitimation der Vertretung der ganzen lokalen Gemeinschaft, gerade mit den Elementen, die durch die Selektion entstanden sind.

Inwiefern die Gemeinschaft erkannt sein will, ist die Selektion, auch wenn, nach Williams, die Wirkung durch die Zurückweisung vieler Gebiete der einst lebender Kultur unannehmbar sei, ist eigentlich notwendig.

Besonders im Tourismus ist das sichtbar, mit der Herstellung der Souvenirs, der Erschaffung von Kulturprodukten, die eine erforderliche Stärke der eingetragenen Konnotation haben müssen, so dass sie auf das was die Gestalter sagen wollten, hindeuten. Die selektive Tradition zeigt sich als einer unumgehbarer Weg in der Vorstellung von uns selbst den anderen.

EXAMINATION OF THE TERM *SELECTIVE TRADITION* IN THE EXAMPLE OF THE SOCIETY OF *PROTECTORS OF FIREPLACE* FROM KRASNO

Summary

The term of selective tradition by Raymond Williams was analysed in this paper through elements, which the society *Protectors of Fireplace* (Čuvarice Ognjišta) from Krasno selected amongst the heritage of their local society. Williams, under the term of selective tradition understands, one of the three levels of culture, defining it from living culture of a certain time and place and from the culture, which was recorded. Living culture is available just to those who live in a specific time and place, while recorded culture encompasses different things from art to usual fact and is actually the culture of a period. The culture of selective tradition works as a connection of these two levels. The next important characteristics, which Williams related to the term of selective tradition, in the paper indicate the place, which the Society has in the local community, the direction of its work and importance which it enjoys through its members and other people who participate in its work. This conclusion is based on the results of fieldwork, data obtained from the Society's leaflets and articles published in daily newspapers and on websites.

Cultural tradition, according to Williams can be understood as a process of continuous selection and reselection of order. This society used the selection of folk costume, which has exceptional strength thanks to its visual quality, then the presentation of parts of the customs, dances and songs and then entered into the field of selective tradition. Emphasising the originality, indigenusness, antiquity in relation with public discourse in which these determinants were very often mentioned and almost always positively evaluated, brought the recognition of its own heritage from something that was recognised as foreign and invented, as in the case of a carnival parade, which was refused. This is a process of conscious selection and turning to those, which are recognised as 'ours'. Different sorts of parades, manifestations and the hosting of the guests can be used as places for the presentation of a community. In these cases, the society has the legitimacy to represent the whole local community exactly in those elements, which have been extracted by selection. If a society wants to be recognisable, the selection is inevitable, although according to Williams the extraction of significant number of areas of living culture could be unacceptable. This is especially seen in tourism, the production of souvenirs, the creation of cultural products, which have to have necessary strength in written connotations in order to direct to those things, which their creator wants. Selective tradition is now recognised as an inevitable way for a community to present itself to others.